

"Eşyada olan asvat birer savt-ı vücuttur; ben de varım derler. O kâinat-ı sâkit birden söze başlıyor: 'Bizi câmid zannetme, ey insan-ı boşboğaz!..'” Bu ifadeleri açıklar mısınız?

تُسَبِّحُ لَهُ السَّمَوَاتُ السَّبْعُ وَالْأَرْضُ وَمَنْ فِيهِنَّ وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ
["Yedi gök ve yer ve onların içindekiler Onu tesbih eder. Hiçbir şey yoktur ki, Onu hamd ile tesbih etmesin." (İsrâ, 17/44)] **sırrınca, Sâni-i Zülcelâl, semâvâtın ecrâmına o kadar hikmetler, manalar takmış ki, güya celâl ve cemâlini ifade etmek için, semavâtı güneşler, aylar, yıldızlar kelimeleriyle süslendirdiği gibi, cevvi semada dahi olan mevcudata öyle hikmetler ve manalar ve maksatlar takmış ki, güya o cevvi semayı berkler, şimşekler, radlar, katreler kelimeleriyle intak ediyor ve kemâl-i hikmet ve cemâl-i rahmetini ders veriyor. Ve nasıl zemin kafasını hayvânât ve nebâtât denilen mânidar kelimeleriyle söyleştirip kemâlât-ı san'atını kâinata gösteriyor."**

"Öyle de o kafanın birer kelimesi olan nebatları ve ağaçları dahi yapraklar, çiçekler, meyveler kelimeleriyle intak edip yine kemâl-i sanatını ve cemâl-i rahmetini ilân ediyor. Ve birer kelime olan çiçekleri ve meyveleri dahi tohumcuklar kelimeleriyle konuşurup dekaik-i san'atını ve kemâl-i rububiyetini ehl-i şuura talim ediyor."(1)

Lisan-ı hal ve lisan-ı kal olmak üzere iki türlü konuşma vardır. İnsan hem lisan-ı haliyle hem de lisan-ı kaliyle konuşur. Bir dilencinin elini açıp tevekkülle durması bir talep ve haliyle konuşmaktır. İşte insan nasıl dili ile Allah'ı zikir ve tesbih ediyorsa, bütün kâinat ve içindeki mahlûkat da kendilerine mahsus lisanlarıyla onu tesbih ediyor, onun isim ve sıfatlarının manasını ve haşmetini ilan ve izhar ediyorlar.

Tesbih, Allah'ı noksan sıfatlardan tenzih, hamd ise onu kemal sıfatlarla tavsif etmektir. Her varlık mükemmel yaratılışıyla Allah'ı tesbih etmekte, bizim anlayamayacağımız bir keyfiyetle kendine mahsus tesbihini de yapmaktadır.

İrade ve şuur sahipleri bilerek ve lisan-ı kal ile tesbih ederler. İrade ve şuur sahibi olmayan diğer mahlûkat ise, lisan-ı halleriyle tesbih ederler. Her mahlûkun kendine verilen fitrî vazifeyi yapması onların tesbih ve ibadetleridir. Onlar ne yaptıklarını bilmeseler de Allah'ın sonsuz ilmi onlar adına biliyor. Allah'ın bu bilmesi tesbih ve

ibadet noktasından kâfidir. Ayrıca her varlığın tesbihini ona müekkel melekler temsil etmektedirler.

Mesela, bir ağaca vazifeli olan melek, ağacın her bir yaprak ve dallarının fitrî bir dil ile yaptığı tesbih ve takdisi kendi namına Allah'a takdim eder. Melek ağacın her bir yaprak ve dalını temsil edecek fitrî bir ahvale sahiptir. Bu yüzden melekler vekil ve nâzır olduğu mahlûkun şeklinde yaratılmışlardır.

Şu içinde yaşadığımız şehadet âlemine dikkat ile baktığımız zaman, her şeyde ve her mahlûk üstünde, sahib-i hakikleri olan Allah'a işaret eden, hatta fasîh bir dil ile onu zikredip ilan eden levhaları görüyoruz.

Bir vazife ya da ibadetin husulü, huzura, yani şuur ve niyete bağlı değildir. Nitekim kâinatta her bir atom parçacığı, mükemmel vazife ve ibadet yapmasına rağmen, onlarda zerre kadar bir huzur ve şuur yoktur, ne yaptıklarından habersizdirler. Demek bir şeyin hâsıl olması huzura bağlı değildir. Saat, vakti bildirmek noktasında husul içindedir; ama ne yaptığını bilmediği için huzur içinde değildir. İradesiz ve şuursuz mahlûkatta huzur yerine husul hâkimdir, şuur ve irade sahiplerinde de tam aksine huzur hâkim olmalıdır.

Cansız ve şuursuz varlıkların da kendilerine mahsus bir şekilde bilmesi ve tanınması olabilir, bu hikmet-i İlahiden uzak değildir. Cansız ve şuursuz mevcudat nasıl hal dili ile Allah'ı tesbih edip zikrediyorlarsa, Allah'ı bilip tanıyabilirler. Mahiyetini bilmememiz, olmadığı manasına gelmez.

Netice olarak, ister semada olsun, ister zeminde olsun, her şey ve her mahlûk Allah'a şuurlu bir insan gibi tesbih etmektedir. Kâinattaki her türlü ses, bir cihetle zikr-i İlahidir. Kedilerin mırımları nasıl "**Ya Rahim, Ya Rahim!..**" demek ise, havanın gürlemesi, şimşegın çakması da "**Ya Celil, Ya Celil!..**" demektir. Bunun gibi, kapının gıcirtısı, taşın taktakası, denizin gamgaması, havanın demdemesi, kuşların civcivesi, yağmurun zembemesi hep birer zikr-i İlahîdir. Hiçbir ses alelade ve tesadüfî olmayıp, yukarıda ayetin de ifade ettiği gibi, gök ve yer ve onların içindekiler Allah'ı tesbih eder ve O'nu zikreder.

1) bk. [Sözler, Otuz Üçüncü Söz, On Dokuzuncu Pencere.](#)